

JHENI OSMAN

Cartea mică a
MARILOR
EXPEDIȚII

Aventuri în Necunoscut
care au schimbat lumea

Traducere: Anca Mihaela Florea

NICULESCU

CUPRINS

INTRODUCERE	9
PARTEA ÎNTÂI	
AVENTURI PE TĂRÂMURI NECUNOSCUTE	13
PARTEA A DOUA	
MĂRI NECARTOGRAFIATE.....	89
PARTEA A TREIA	
ADÂNCURILE OCEANELOR	133
PARTEA A PATRA	
MISIUNI SPAȚIALE.....	177
PARTEA A CINCEA	
AVENTURI CARE VOR URMA.....	247
MULȚUMIRI	275

INTRODUCERE

Curiozitatea este o calitate cu care ne naștem cu toții. Fără ea, nu am fi evoluat în specia atât de avansată din punct de vedere tehnologic pe care o reprezentăm astăzi. Setea noastră de cunoaștere este insașiabilă și ne-a determinat să explorăm necunoscutul și să depășim limitele științei, ale tehnicii și ale geografiei. Iar dacă o persoană se bucură de recunoaștere pentru că a atins un obiectiv ce părea intangibil până atunci, realitatea ne arată că în spatele său se află mulți oameni care au făcut posibil acest lucru. De exemplu, când Neil Armstrong a pus piciorul pe Lună, acesta a fost apogeul a mii de ore de muncă și al experienței care l-au ajutat să facă acel salt uriaș pentru omenire. Când Jacques Piccard și Don Walsh s-au scufundat în adâncurile lui Challenger Deep (cel mai adânc punct cunoscut de pe Pământ), o întreagă echipă de experți i-a susținut de la 11 kilometri deasupra apei. Iar aventurile lui Henry Walter Bates timp de 10 ani în zona Amazonului au fost posibile doar cu ajutorul ghizilor locali și al cunoștințelor acestora.

Descoperirile științifice sunt întotdeauna la fel. Isaac Newton are o remarcă celebră: „Dacă am văzut mai departe este pentru că am stat pe umerii unor giganți.” Dacă o descoperire științifică provine din germenii unei idei, urmează adesea ani de observație și de experimente înainte să existe o schimbare de paradigmă în cunoașterea noastră. De exemplu, călătoria lui Charles Darwin pe vasul HMS *Beagle* a sădit semințele ideilor sale despre

evoluția speciilor, însă au trecut mulți ani până când a adunat dovezile necesare pentru a face publică teoria evoluției prin selecție naturală. Și, chiar dacă descoperirile științifice se fac adesea în laborator, uneori numai prin călătoria către frontierele finale și explorarea fizică a lumilor necunoscute se pot face sau verifica descoperirile inovatoare.

Această carte se concentrează pe expedițiile care ne-au schimbat viziunea asupra științei. Așadar, chiar dacă Marco Polo, Gertrude Bell și Edmund Hillary au fost niște mari exploratori, expedițiile lor nu au fost incluse în lucrarea de față, deoarece nu au contribuit fundamental la cunoașterea științifică.

De multe ori nu suntem impresionați de incursiunile noastre în necunoscut. Aproape zilnic în lume se lansează o altă misiune spațială, de data aceasta însă fără ceremonii spectaculoase. Este atât de ușor să uităm cât de incitant trebuie să fie să crezi un vehicul spațial care să fie lansat în atmosferă, să călătorească milioane de kilometri prin cosmos și să fie proiectat pe orbita unei lumi necunoscute, extraterestre, înainte de a ateriza pentru a explora un mediu ostil și a strânge informații despre ce se află în vecinătatea noastră cosmică și chiar mai departe. Cu toate acestea, se spune adesea că știm mai multe despre spațiu decât despre oceanele de pe planeta Pământ. Este adevărat că, în ultimele decenii, am explorat multe dintre lumile extraordinare care există în sistemul nostru solar și totuși doar puțini oameni au ajuns în cele mai adânci zone ale oceanelor noastre. Experții estimează că 83% din suprafața terestră a lumii a fost transformată, într-un fel sau altul, de către oameni, dar rămân încă zone pe glob în care puțini s-au aventurat – în Papua-Noua Guinee sau jungla ostilă Darién situată între Panama și Columbia – și care sunt în continuare ofertante pentru eventuale noi descoperiri științifice.

De la peșteri până la munți, de la adâncurile oceanelor până la cele mai îndepărtate teritorii terestre, multe dintre aceste regiuni ar fi mai bine să nu fie atinse sau explorate de mâna omului. Cu toate acestea, este vorba despre un echilibru fin: numai prin explorarea științifică, oamenii și alte specii vor putea supraviețui agresiunii la care este supus în prezent mediul înconjurător.

În trecut, exploratorii proveneau din medii sociale înstărite. Acum, chiar dacă expedițiile importante necesită finanțare considerabilă și sprijin consistent, mulți dintre noi putem explora această lume incredibilă și face descoperiri științifice. Citind despre marile aventuri care ne-au schimbat înțelegerea asupra lumii în care trăim, poate că această carte vă va inspira pe fiecare dintre voi să începeți propria călătorie de descoperire – o călătorie care într-o zi ar putea, de asemenea, să schimbe fața științei.

PARTEA A DOUA

MĂRI NECARTOGRAFIATE

Privită din spațiu, aproximativ 71% din suprafața Pământului este acoperită de apă și, de secole, oamenii au călătorit în zone îndepărtate pentru a explora mările și oceanele lumii. La începuturi, invenții precum cronometrul marin ne-au ajutat să explorăm întinderile de apă necartografiate. Odată cu deschiderea rutelor maritime, explorarea științifică s-a extins și am avut parte de călătorii cum a fost cea a lui Darwin pe vasul *HMS Beagle*. Astăzi, echipele de cercetare navighează pe mări pentru a înțelege mai bine oceanele și clima Pământului, în speranța protejării ecosistemelor sale fragile.

CUM ȘI-A PRIMIT NUMELE AMERICA?

Poate întâlnirea cu Cristofor Columb de la Sevilla din 1496 sau pur și simplu dorința sa de aventură a fost ceea ce l-a determinat pe Amerigo Vespucci să-și strângă lucrurile și să plece spre țărâmurile străine. Oricare ar fi fost motivul, omul de afaceri transformat în explorator a fost cheia în schimbarea înțelegerii noastre față de modul cum arată harta lumii.

Vespucci s-a născut la Florența în 1454, într-o familie bogată. Erau prieteni cu familia Medici, care a condus orașul timp de secole. După ce s-a mutat la Sevilla, în 1492, împreună cu un alt italian, Gianetto Berardi, a început o afacere care pregătea nave pentru exploratori.

Era Epoca Explorărilor, când națiunile, urmărind să vâneze bogății din zone îndepărtate și să ocupe pământuri străine, au trimis exploratori curajoși până la capătul Pământului. Cei care s-au întors au venit acasă cu nave încărcate de aur, argint și pietre prețioase – și povești despre ținuturi exotice.

Cu o afacere de succes și prins de febra romantică a aventurii, Vespucci își dorea să exploreze cât mai mult. Aici povestea începe să devină confuză. Cele mai multe relatări susțin că el a navigat spre vest, către Lumea Nouă, în 1499. Dar o scrisoare din 1497 sugerează faptul că Vespucci a participat la o călătorie anterioară și a ajuns în America continentală înaintea lui Columb. Majoritatea surselor afirmă însă că scrisoarea este falsă.

Oricare ar fi adevărul, la acea vreme, toată lumea – inclusiv Columb – credea că America face parte din Asia. În călătoria sa din 1499, când Vespucci a ajuns pe uscat și a navigat pe fluviul Amazon, a crezut că explorează coastele estice ale Asiei – și a dat nume unor locuri precum Golful Gangelui.

Abia în următoarea sa călătorie, în 1501, a început să se întrebe dacă aceste țări erau într-adevăr asiatice. Navigând pe

coasta Patagoniei, a văzut lucruri care nu se potriveau cu descrierile făcute de alți exploratori, cum ar fi Marco Polo. Oamenii nu semănau cu desenele pe care Vespucci le văzuse până atunci, fructele nu aveau gustul despre care auzise. Încetul cu încetul, a început să creadă că acesta era un continent cu totul nou. Vespucci este prima persoană care a afirmat că America de Nord și America de Sud erau două continente diferite de Asia.

Dar nu el este cel care a dat un nume Americii. Acesta a fost propus de clericul german Martin Waldseemüller. În 1507, cartograful amator a publicat o hartă care numea un stat din America de Sud drept „America” – versiunea feminină a lui Amerigo. De atunci așa i-a rămas numele.

Omul de știință Vespucci

Vespucci își merită recunoașterea pentru contribuțiile sale științifice, deoarece în călătoriile lui a făcut o serie de descoperiri importante. El a observat cum constelațiile care se văd pe cerul nopții, vizibile și în alte părți ale lumii, erau diferite de cele văzute din Europa, ceea ce a dus la îmbunătățirea tehnicilor de astronavigație sau de navigare celestă.

De mai multe secole, oamenii navigau folosind stelele ca puncte de referință. Deși nu puteau măsura longitudinea (distanța unghiulară a unui loc la est sau la vest de meridianul Greenwich), puteau măsura latitudinea – distanța la nord sau la sud de Ecuator. Latitudinea a fost calculată folosind un dispozitiv numit astrolab, care măsura unghiul Soarelui sau al unei stele deasupra unei linii orizontale de referință, cum ar fi orizontul.

Cartograf talentat, Vespucci a desenat și hărțile pământurilor pe care le-a vizitat. Și, incredibil pentru acele vremuri, a estimat circumferința Pământului cu o eroare de 80 de kilometri față de dimensiunea sa reală, cunoscută în prezent.

DOVEDIND CĂ PĂMÂNTUL ESTE ROTUND

NASA a falsificat nu numai aterizările pe Lună, ci și acea imagine emblematică cu Pământul rotund, obținută de pe Lună. Sau așa-numitele „pământuri plate” – sunt oameni care cred că planeta noastră nu este rotundă, în ciuda faptului că știm acest lucru de peste 2.000 de ani.

Timp de secole, mediteraneenii și mesopotamienii credeau că Pământul era un disc de forma unei monede, cu Marea Mediterană în centrul unei mase terestre, înconjurată de mări ce se întindeau până la marginile lumii. Ideea că Pământul nu era plat a fost enunțată pentru prima dată de filosoful grec Pitagora, în jurul anului 500 î.H. Nu avea nicio dovadă științifică, ci doar convingerea că zeii ar fi proiectat lumea ca pe o sferă.

Un secol mai târziu, unui alt filosof grec, Platon, i-a venit ideea că trebuie să existe o mare masă terestră pe cealaltă parte a sferei – pentru a realiza un echilibru. Dar, din nou, acest lucru nu avea nicio bază științifică. Orice om cu o urmă de bun-simț ar fi crezut că acești filosofi sunt nebuni. Cum ar fi putut obiectele să rămână pe sol dacă se aflau pe partea răsturnată a sferei?

Unul dintre discipolii lui Platon, Aristotel, a fost primul care a venit cu un argument științific pentru a susține teoria că Pământul este rotund. Privind cerul, el a observat cum constelațiile se ridicau pe măsură ce călătorii se îndreptau spre sud și că apăreau diferite grupuri de stele în funcție de locul în care se aflau aceștia – cele din emisfera nordică erau diferite de cele din sud. Dacă Pământul ar fi fost plat, întreaga lume ar fi văzut aceleași stele, în același timp.

Aristotel a observat, de asemenea, că umbra Pământului pe Lună era circulară în timpul unei eclipse de Lună. A fost o descoperire revoluționară pentru o mai bună înțelegere a planetei

pe care trăim. Dar era cu multe sute de ani înainte ca cineva să navigheze în jurul Pământului.

Navigatorul portughez Fernando Magellan și-a petrecut primii ani călătorind în locuri precum Maroc și Malaysia. Dar contractul oferit de spanioli l-a făcut cu adevărat cunoscut. În 1519, Magellan și cei 270 de oameni care îl însoțeau au traversat Atlanticul cu cinci nave. Scopul era găsirea unei rute maritime occidentale către Insulele Mirodeniilor din Indonezia, prin coridorul de apă din America de Sud, pentru a evita Capul Horn, un loc periculos din extremitatea continentului.

Dar, după luni de căutări de-a lungul estuarelor braziliene, cei mai mulți dintre membrii echipajului, înfomețați, s-au răzvrătit, ajungând aproape să-l învingă pe Magellan. Acesta a fost nevoit să-l omoare pe căpitanul unei nave și să renunțe la un altul, iar în felul acesta a pus capăt crizei – și în cele din urmă a găsit drumul care era limita extremităților Americii de Sud. Acum aceasta este cunoscută sub numele de Strâmtoarea Magellan.

Călătoria de-a lungul căii navigabile, care măsoară 560 de kilometri, a durat aproape o lună, dar acestea erau primele vase cu europeni care ajunseseră vreodată în Oceanul Pacific. Uimit de cât de calm era în comparație cu apele învolburate ale strâmtoării, Magellan l-a numit „Mar Pacifico”⁴. Ce părere a avut peste câteva luni este o cu totul altă poveste. Nu anticipase să fie atât de mare. Cum proviziile de alimente se epuizaseră, Magellan a avut noroc că a putut evita o nouă revoltă din partea echipajului său înfometat.

În cele din urmă, în martie 1521, vasele care mai rămăseseră în expediție au ajuns în insula Guam, unde au făcut un popas pentru a se recupera înainte de a pleca spre Filipine. Impulsionat de succesul călătoriei, Magellan a încercat să convertească

⁴ *Marea pașnică sau liniștită. (n. red.)*

După dispariția lui Magellan, Sebastian del Cano, un membru al echipajului, a preluat comanda celor două vase care mai rămăseseră intacte și cu toții s-au întors la Sevilla după trei ani și o lună de la plecare.

Chiar dacă nu a navigat în jurul întregului glob, Magellan este cunoscut ca fiind cel dintâi care a condus prima expediție ce a făcut acest lucru. Misiunea care și-a propus să găsească o rută maritimă occidentală către Insulele Mirodeniilor (sau Insulele Moluce) a demonstrat că lumea este într-adevăr rotundă și mai mare decât își imaginase oricine până atunci.

PIRATUL COLECȚIONAR DE PLANTE

Întins pe nisip, William Dampier se târăște mai aproape de țestoasă. Luna luminează animalul uriaș, care nu știa că are spectatori și era preocupat să sape cu picioarele din spate o groapă în nisip. Răsar stelele. Și țestoasa începe să-și depună ouăle – sunt zeci. După ce a terminat, le acoperă cu nisip, cu grijă, apoi se întoarce în apă. Dampier se retrage încet înapoi pe plajă. Aceasta a fost doar una dintre numeroasele experiențe incredibile pe care Dampier le-a avut în prima sa călătorie în jurul lumii, care a început în anul 1679.

Dampier a fost explorator și navigator, dar câteodată și pirat. Născut în Somerset în 1651, a rămas orfan încă de la o vârstă fragedă. Având puține lucruri care să-l rețină în Anglia și fiind atras de aventură, a pornit pe meleaguri mai exotice.

Întâi a lucrat pe o plantație de trestie-de-zahăr din Jamaica. În Caraibe, Dampier a văzut pentru prima dată niște broaște-țestoase. În secolul al XVII-lea, puțini europeni întâlneau vreodată o broască-țestoasă, cu atât mai puțin una care depunea ouă. Dampier a consemnat întregul proces, descriindu-l în cartea sa

O nouă călătorie în jurul lumii. Lucrarea a devenit un adevărat succes și a fost primul jurnal extins de călătorie apărut în Anglia, oferind o perspectivă incredibilă asupra lumii naturale. Călătorul din fotoliu are parte de prezentarea unor țărâmurii exotice, a unor populații aborigene, precum și a uimitoarei vieți din sălbăticie.

Într-unul dintre capitolele volumului, Dampier descrie diferitele specii de țestoase pe care le-a întâlnit în călătoria sa:

„Broasca-țestoasă marină este de obicei mai mare decât celelalte [țestoase], având spatele mai înalt și mai rotund, precum și o carne tare și necomestibilă. Specia *Caretta caretta* se numește țestoasa cu cap pătrat, pentru că are un cap uriaș, mult mai mare decât al celorlalte specii... Caretul (*Eretmochelys imbricata*) este o specie de broască-țestoasă marină (al cărei nume se traduce cu „țestoasa cu cioc de șoim sau de vultur”), cu un aspect mai puțin plăcut. Are acest nume [în engleză] datorită gurii lungi și mici, care seamănă oarecum cu ciocul unui șoim.”

A continuat cu detalii legate de comportamentul lor când își fac cuib, oferind în același timp descrieri ale ouălor și ale locurilor unde le depun.

În timp ce se afla în Caraibe, Dampier a întâlnit, de asemenea, tot felul de alte specii de animale sălbatice, cum ar fi pasărea colibri sau lamantinul.

„Lamantinii trăiesc în ape puțin sărate și pot fi întâlniți de obicei în golfuri și în râuri aflate în apropierea mării. Se hrănesc cu o iarbă cu firul subțire. Carnea lor este albă și extraordinar de sănătoasă. Această vietate are aproape mărimea unui cal... Gura îi seamănă mult cu botul unei vaci, având buze mari și groase. Ochii nu sunt însă mai mari decât un bob de mazăre...”

El a descris pasărea colibri ca fiind „o vietate destul de mică, cu pene [viu colorate], nu mai mare decât o viespe supradezvoltată”, iar tatu are „un nas ca un porc... și, indiferent de pericol..., rămâne nemișcat, precum o broască-țestoasă. Și, chiar dacă încerci să-l miști, rămâne nemișcat.”

Din Caraibe, Dampier a plecat în Mexic, unde la început și-a câștigat veniturile din industria lemnului. Tot acolo a intrat într-o bandă de răufăcători, de fapt un grup de pirați care îi promiteau un venit serios și posibilitatea de a vedea lumea.

Desenele lui Dampier reprezentând specii de plante din Australia zilelor noastre

Din America Centrală a călătorit spre sud, înainte de a se îndrepta spre vest, spre Insulele Galapagos, și apoi spre Orientul Îndepărtat – întorcându-se în Anglia după doisprezece ani de la momentul plecării. Când nu jefuia navele care se îndreptau spre Europa încercând să pună mâna pe mărfuri prețioase, colecționa plante și petrecea ore întregi observând diverse păsări și animale.

În Orientul Îndepărtat a descoperit câteva specii bizare: „peștele-vampir” și „vulpea zburătoare”. Vulpile zburătoare erau niște lilieci uriași, „având corpul de mărimea unei rațe”.

„Cred că întinse, aripile lui măsoară șapte-opt picioare [aproximativ doi metri], mult mai mult decât brațele întinse ale oricărui dintre noi... Sub piele se întind coastele; au gheare ascuțite și încovoiate, care le ajută să se prindă de orice.”

Dampier și-a început viața ca aventurier și a ajuns naturalist, catalogând animale și colecționând plante din toată lumea. Dar, exceptând sumele mici încasate pe cărțile de călătorie publicate, cei mai mulți bani i-a făcut din piraterie.

Chiar dacă pirateria exista de secole, perioada de glorie a fost la sfârșitul anilor 1600 și începutul anilor 1700. Sfârșitul unui război îndelungat în Europa i-a lăsat pe mulți marinari fără un loc de muncă, așa că mulți dintre ei, deveniți șomeri, dar fiind calificați, și-au îndreptat atenția asupra vaselor încărcate cu comori, care se întorceau din Lumea Nouă și Orientul Îndepărtat.

După o primă călătorie reușită, Dampier a fost invitat să conducă o expediție științifică în Australia – cunoscută apoi ca New Holland („Noua Olandă”) sau Terra Australis („Țara/Teritoriul din Sud”). Celebrul Golf al rechinilor din vestul Australiei a primit acest nume chiar de la Dampier din cauza numărului mare de rechini din zonă. A doua călătorie în jurul lumii a fost urmată

de o a treia circumnavigație a globului, care i-a asigurat pensia, după ce a capturat o navă spaniolă plină de comori.

Pentru că Dampier a fost într-adevăr și pirat, această moștenire a pus în umbră restul realizărilor sale. În timpul vieții, exploratorul a navigat peste 300.000 de kilometri și a văzut multe țări, popoare și creaturi misterioase. Totuși, Dampier a fost în primul rând un mare naturalist.

LABORATOARE PLUTITOARE

În timp ce Anglia și Franța erau implicate în războaiele napoleoniene, francezul Nicolas Baudin a fost însărcinat de Napoleon să exploreze locuri îndepărtate, aflate pe cealaltă parte a globului. Ținta: Terra Australis („Țara/Teritoriul din Sud”), cunoscută și sub numele de New Holland („Noua Olandă”), iar în prezent, ca Australia. Scopul: colecționarea unor exemplare vii și conservate de animale și de plante, fiind vorba în special despre specii necunoscute, care puteau fi crescute și cultivate în Franța sau în coloniile sale exploatate comercial.

Baudin avea origini modeste, înrolându-se în marina comercială la vârsta de 15 ani. În timp, a devenit un ofițer de marină experimentat, ca urmare a călătoriilor sale în zone ale globului aflate foarte departe. Dar Terra Australis va rămâne cea mai îndepărtată destinație la care a ajuns.

În octombrie 1800, a pornit la drum împreună cu echipajul său pe două nave – *Le Géographe* („Geograful”) și *Le Naturaliste* („Naturalistul”). La bord se aflau 24 de oameni de știință – de la zoologi, botaniști și geografi, la astronomi. Vasele erau un fel de laboratoare plutitoare, încărcate cu dispozitive și aparate științifice. O parte dintre aceste instrumente erau pentru navigație,

cum ar fi cronometrul marin (vezi caseta următoare). Altele erau pentru diverse experimente. Dinamometrul era o invenție bizară. Conceput pentru a măsura forța musculară a animalelor și a oamenilor, fusese luat pe nave pentru a determina forța mâinii și a coapsei oamenilor pe care urmau să-i întâlnească în călătoriile lor. Pentru a putea găzdui toate dispozitivele, corpurile suplimentare și o mare bibliotecă în care aveau manuale de zoologie, hărți și grafice, vasele au fost adaptate prin eliminarea unor arme și adăugarea unei punți superioare suplimentare.

Cronometrul marin

Astăzi, cei mai mulți oameni și-au pierdut abilitatea de a naviga prin orice alte metode în afară de folosirea sateliților, iar marinarii sunt răsfățați la bord cu echipamente de înaltă tehnologie. Dar, la începutul anilor 1700, aceștia se bazau exclusiv pe busola magnetică. Chiar și cu acest dispozitiv, nu știau cât de departe erau vestul și estul și, prin urmare, încercau să calculeze longitudinea. Erau obligați să navigheze spre nord sau spre sud până la latitudinea destinației lor, apoi să se îndrepte direct spre vest sau spre est, sperând că în cele din urmă vor ajunge pe uscat. Dar lucrurile s-au schimbat când ceasornicarul englez John Harrison a inventat cronometrul marin – un ceas foarte precis și portabil, care le-a permis navigatorilor să compare timpul cu cel al unui alt ceas și astfel să calculeze longitudinea –, care a revoluționat navigația.

În ciuda acestei greutăți suplimentare, navele au ajuns în cele din urmă în Terra Australis. Mai multe luni au explorat coastele vestice și sudice ale continentului, cartografiind regiunea, colecționând exemplare deosebite de plante, învățând de la indigeni cum să le cultive pe unele, făcând schițe detaliate peisajelor și vietăților exotice pe care le-au întâlnit și luând notițe despre toate acestea.

Dar o întâlnire a rămas cu siguranță în mintea lui Baudin – cea cu englezul Matthew Flinders. Flinders fusese trimis de englezi la bordul vasului numit în mod adecvat *The Investigator* („Cercetătorul”) pentru a explora Terra Australis. Cei doi căpitani s-au întâlnit în 1802, în locul cunoscut acum sub numele de Golful Encounter. Întâlnirea lor a fost una amicală, dar starea politică din acel moment presupunea existența unei serioase rivalități între cei doi bărbați – ambii doreau să aducă glorie națiunii lor, furnizând acasă cunoștințe științifice neprețuite.

În cele din urmă, francezul a ieșit învingător cu speciile pe care le adunase în călătoria sa. Au fost colecționate peste 100.000 de animale, printre care 125 de mamifere, 53 de reptile, 912 păsări și peste 4.000 de insecte, acesta devenind astfel cel mai mare număr de specii adunate într-o călătorie europeană. În acele vremuri, animalele erau considerate mărfuri și erau vândute grădinilor zoologice publice sau colecționarilor privați.

Scopul lui Baudin era să aducă acasă cât mai multe animale vii, ceea ce nu întotdeauna a fost posibil. În timpul călătoriei de întoarcere, Baudin a ordonat câtorva oameni de știință și ofițeri să elibereze cabinele, astfel încât să existe suficient spațiu pentru cangurii și (păsările) emu pe care le luaseră cu ei. Animalele, care sufereau din cauza răului de mare, erau hrănite cu forța, dar o parte dintre emu au murit. Descendenții celor care au supraviețuit trăiesc acum în Jardin des Plantes („Grădina plantelor” – Grădina botanică din Paris).

Nu doar unele animale au murit în timpul călătoriei. Boli ca dizenteria și tuberculoza au dus la pierderea vieții multor membri ai echipajului, inclusiv a căpitanului, care a murit în urma unui episod acut de tuberculoză, în timpul unei opriri la Île de France.

Dar cei care au supraviețuit au venit cu povești incredibile despre locuri exotice vizitate. Oamenii de știință au adus din

aceste expediții comori nemaivăzute până atunci în Europa. Exemplarele de plante uscate au fost duse la Muzeul de Istorie Naturală din Paris. Speciile de plante care nu s-au uscat au fost analizate pentru proprietățile lor – uleiuri aromatice, coloranți, remedii medicinale. Iar schițele și notele detaliate au fost înscrise în registre științifice, ca o oglindă a vieții de pe acele tărâmurii străine și îndepărtate.

MAREA EXPEDIȚIE NORDICĂ

Albă precum zăpada din jur, fiara îmblănită se apropie de mâna rănită. Urechile sale mari zvâcnesc, dar nu-i este teamă. Poate că asta se datorează faptului că nu prea are de ce să se teamă – cei rămași din grup erau prea slabi ca să-și risipească energia alergând după o vulpe-arctică (sau vulpe-polară) ce rodea din mâna unui tovarăș mort. Ghemuiți în gropi improvizate săpate în zăpadă, supraviețuitorii încearcă să se ascundă de animalele sălbatice. Izolați luni întregi pe o insulă înghețată, moartea face din ce în ce mai multe victime printre ei, incluzându-l aici și pe conducătorul expediției, Vitus Bering – cel care a dat numele insulei.

Această poveste tumultuoasă începuse cu peste un deceniu înainte. În 1725, Bering fusese însărcinat să găsească o rută maritimă nordică între Siberia și legendarul Great Land („Țara Mare”) – Alaska actuală. Călătoria a fost ideea țarului rus Petru cel Mare, care intenționa să-și consolideze puterea în Siberia și să găsească noi rute comerciale spre est. Așadar, Bering a plecat de la Sankt-Petersburg și a parcurs mii de kilometri prin Rusia, ajungând până la Oceanul Pacific. După ce a construit un vas, a pornit pe coasta de est, dar vremea rea l-a adus înapoi.

Neînfricat, Bering a pornit din nou în călătorie un deceniu mai târziu – dar de data aceasta cu un vast alai format din oameni de știință, soldați, servitori și familiile lor. O astfel de expediție nu mai fusese întreprinsă niciodată până atunci, dar l-a costat scump pe țară – o șesime din venitul anual al imperiului.

După patru ani în care a parcurs 8.000 de kilometri prin sălbăticia siberiană, expediția a ajuns în cele din urmă pe coasta de est, la Marea Ohotsk, unde Bering a construit două nave pentru călătoria în apele încă neexplorate. Echipajele de pe vasele *Sfântul Petru* și *Sfântul Pavel* nu știau ce urmează să îndure – o călătorie extrem de grea, din care mai aveau să se întoarcă acasă doar foarte puțini dintre ei.

Ambele nave au traversat ceea ce astăzi este cunoscut sub numele de Marea Bering, până în Alaska, în vara anului 1741. Dar în călătoria de întoarcere, din cauza furtunii, viscozelor și ceții dense, cele două vase s-au despărțit. *Sfântul Pavel* s-a întors în Siberia în octombrie (o parte dintre marinari au murit de scorbut), dar *Sfântul Petru* a avut parte de aventuri mai nefericite – o furtună puternică le-a distrus nava, iar marinarii au rămas izolați pe Insula Bering.

La bord se aflau atât Bering, cât și un naturalist de origine germană, pe nume Georg Steller. În timp ce alții s-au îmbolnăvit și unii au murit, Steller a avut noroc și a rămas sănătos – profitând chiar de timpul petrecut pe insulă în timpul iernii. Pentru un naturalist, insula pustie nu era un teren sterp, fiindcă era populată de păsări și de animale, atât pe uscat, cât și în apele de coastă, unele necunoscute pentru lumea științei, precum uriașul lamantin bulbos.

Steller a descris creatura ca fiind de un „galben agreabil, ca cel mai bun unt din Olanda”. Această specie crește până la doi metri lungime și poate cântări până la 600 de kilograme – dimensiunea

unei balene mici. Dar vietatea docilă era relativ ușor de prins. Alături de păsări, cum ar fi cormoranul cu ochelari, lamantinul a oferit echipajului naufragiat suficientă hrană pentru întreaga iarnă.

Steller a prevăzut că vânătorii de comori aveau să vină pe urmele expediției și că vor vâna animalele pentru carnea lor savuroasă și pielea valoroasă. Și avea dreptate: în câteva decenii, vânătorii aveau să contribuie la dispariția acestor specii.

La venirea primăverii, echipajul a construit un mic vas din rămășițele navei *Sfântul Petru* și au revenit pe coasta Rusiei la zece luni după naufragiu.

Expediția a fost deopotrivă un mare succes, precum și un imens eșec. Prin observarea zonei de coastă neexplorate, Bering a deschis drumul spre o nouă regiune a lumii – sprijinind comerțul global. În același timp, a condamnat la dispariție o mulțime de specii de animale – fiindcă astfel a deschis drumul vânătorii. Una dintre speciile dispărute a fost lamantinul Steller. Georg Steller a fost singurul naturalist care a văzut și a descris această specie. În cartea sa, *De Bestiis Marinis* („Despre animalele marine”), publicată în 1751, Steller a dezvăluit cum el și câțiva membri ai echipajului său au disecat unul dintre lamantini pe plaja de pe Insula Bering.

Naturalistul a lăsat cu siguranță o moștenire științifică valoroasă, o serie de specii fiind denumite după acesta: gaița lui Steller, vulturul-de-mare al lui Steller, rața lui Steller, molusca *Cryptochiton stelleri* și leul-de-mare al lui Steller. Iar Marea Expediție Nordică și-a atins cu siguranță obiectivele, acelea de a cartografia apele neexplorate, a deschide rute comerciale necunoscute și a descoperi specii noi. Cu toate acestea, cu ce preț pentru echipajul supraviețuitor și viața sălbatică din zonă!